

Izven dejanskega stanu § 340 kz pa so ostala: zavarovanje jamstva in terjatev, zavarovanje na življenje in zoper nezgode.¹⁸

Ko smo obravnavali pojem storilca in predmet zločinstva § 340 kz., smo ugotovili, da je za današnji razvoj zavarovalstva dejanski stan § 340 kz. preozek. Ne vemo razloga, zakaj je zakonodavec iz zunanjega dejanskega stanu izpustil zgoraj naštetá zavarovanja, iz notranjega dejanskega stanu pa namero tkz. prevare iz škodoželjnosti, dočim je namero tkz. prevare iz koristoljubja strogo omejil na zavarovalca. Kar se tiče notranjega dejanskega stanu, so to idejo že pravilno obravnavali nemški načrti od l. 1925 naprej, ko pravijo: „Wer . . . in der Absicht zerstört, beschädigt oder beiseite schafft, sich oder einem anderen die Versicherungssumme zu verschaffen oder dem Versicherer zu schädigen, wird mit . . .“¹⁹

§ 340 kz. je treba preoblikovati tako, da bo njegovo besedilo obsegalo vse možne zavarovalne pogodbe in določiti storilca tako, da bo v vsakem primeru zadoščeno varnosti zavarovalstva: „Kdor protipravno povzroči z namero, sebi ali drugemu pridobiti zavarovalnino ali zavarovatelju škodovati, zavarovalni slučaj, se kaznuje . . .“

Razvoj deželskih sodišč na Gorenjskem.

Dr. Josip Žontar.

Ko je uspelo Nemcem sredi 10. stoletja obnoviti politično oblast nad gorenjsko kotlino, so prejeli razni cerkveni dostojanstveniki in plemiški rodovi-dinasti obsežne dele kronske zemlje. Škofje iz bavarskega Freisinga so združili v teku 10. in 11. stoletja selško in poljansko dolino, ravnino pri Loki, ozemlje Stražišče, kronsko posest med Lipnico, Savo in Soro ter Dovje, ki je ležalo še v samoti sredi gozdne pokrajine. Istočasno je raslo zemljiško gospostvo škofov iz tirolskega Briksena, ki ni obsegalo le Bohinja v ožjem smislu in blejske ravni, marveč tudi posamezne dele na levem bregu Šave od Dobršnika pri Hrušici proti Tržiški

¹⁸ Italij. kaz. zak. iz l. 1930 (čl. 642) vsebuje nezgodno zavarovanje.

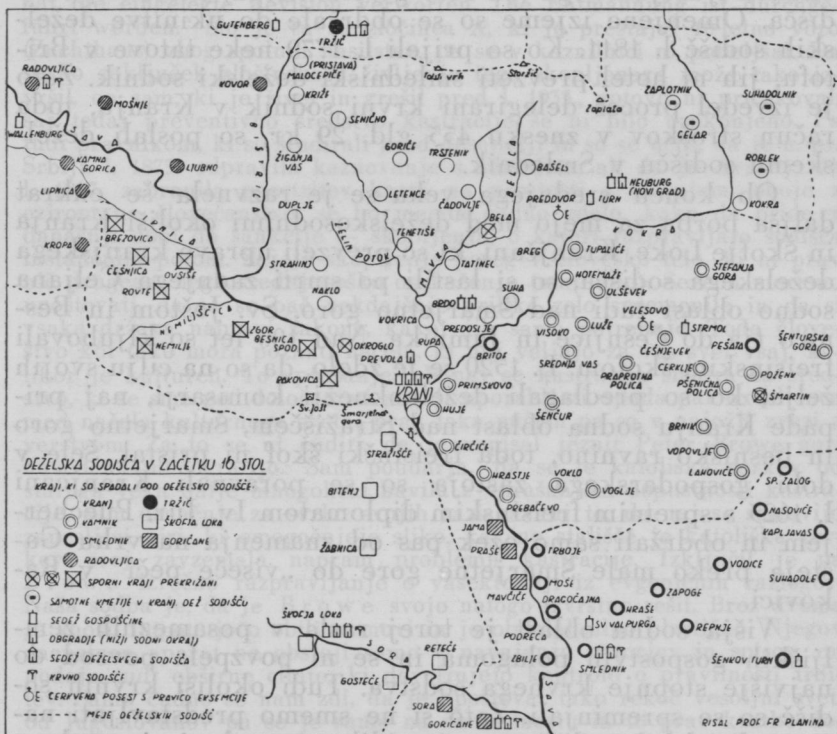
¹⁹ Isto ali slično besedilo imajo: avstr. načrt (§ 361) iz l. 1909 in 1912, nizozemski kaz. zak. (čl. 328), norveški kz. zak. (čl. 272) in turški k. z. (čl. 504).

Bistrici, onstran nje pa še vasi Mače, Čadovlje in Žablje severno od Kranja. Med obe gospostvi se je vrivala posest mejnih grofov Weimar-Orlamünde s središčem na Lipniškem gradu pri Radovljici (Waldenberg). Težišče njihovega gospodstva pa se je nahajalo v vzhodnem delu kotline, v širokem pasu od Šenturške gore do Smlednika. Le sredi med omenjenimi zemljiškimi gospostvi se je ohranil drobec nekdanje kronske posesti, ostanek uradnega okrožja mejnega grofa Kranjske s Kranjem. Tako neznaten del ni mogel več nuditi močnejše opore uradni oblasti. Zato so se mogli zemljiški gospodje otresti sodne oblasti mejnega grofa, oziroma njegovega uradnika. Pri tem so koristile Briksenu in Freisingu imunitetne pravice, ki so veljale tudi za njihovo gorenjsko posest, toda dejanski razvoj je šel deloma preko pisanih svoboščin.

V drugi polovici 14. stoletja je izbruhnil boj za svetno investituro med papeštvom in cesarstvom, ki se je končal usodno za cesarske pristaše. Na vzhodnem robu kotline se je povzpela bavarska rodbina Andeških, južno od njih je zrasla posest frankovskih Sponheimov, ki je segala iz ljubljanske kotline ob Savi navzgor do Podreče in Goričan. Na zahodnem robu kotline pa je prešla posest Weimar-Orlamündskih v roke Ortenburžanov. Začela se je doba intenzivne kolonizacije. Pri tem se je množilo in premikalo prebivalstvo, obseg zemljiških gospodstev je rasel in ob mejnih pasovih so se kosale sile med seboj. Andeško gospodstvo je seglo proti zahodu do Kokre in proti jugu do Save. Onstran nje pa se je premikala meja med sponheimsko in freisinsko posestjo dlje časa sem ter tja. Od severa so pritiskali še Ortenburžani in se vgnezdili na Šmarjetni gori (grad Stražišče = Wartenberg). Šele sredi 13. stoletja je bil sklenjen kompromis. Meja se je ustalila proti Ortenburžanom ob Lipnici, proti Sponheimskim pa na vrhu gaštejskega hriba in nekako ob stari „kranjski cesti“.

Istočasno je nastopil v višjem sodstvu važen prehod od kompozicijskega sistema h krvnemu sodstvu. Andeški in Sponheimi, ki so imeli nekaj časa sodstvo v krajini (marki) kot patriarhov fevd, so ustanovili krvno sodišče v Kamniku oziroma v Ljubljani (deželsko sodišče Kamnik in Ljubljana), freisinski škofje so izprosili l. 1274 pravico krvnega sodstva od Přemysla Otakarja II. za vso svojo posest; pri tem so poudarili posebno: Stražišče, Šmarjetno goro in Okroglo, ker je bilo dotlej sporno. Posest briksenskih škofov pa je bila močno razrahljana po investiturnem boju. Zato niso dosegli istega cilja v višjem sodstvu. Staro kranjsko krvno

sodišče je obsegalo še sredi 14. stoletja vso gorenjsko kotlinino na levem bregu Save; meja je potekala po grebenu Karavank k sedmerim studencem na Jezerskem, po dolini Kokre do njenega izliva v Savo ter do srede savskega mostu, kjer je bil še sredi 15. stoletja vkovan velik železen obroč. Kdor ga je preskočil, je bil varen pred biriči kranjskega deželjskega sodnika. Kaznovalna pravica je prešla na loško gosposko.

V drugi polovici 14. stoletja pa je močneje naraslo število prebivalcev v radovljiškem gospostvu Ortenburžanov, zlasti vsled razvoja rudarstva. Ortenburžanom je uspelo ugraditi višjo sodno oblast, kar jim je potrdil l. 1395 kralj Vaclav z listino, ki je dajala pravico krvnega sodstva. S tem je izgubil Kranj višje sodstvo nad ozemljem onstran Tržiške Bistrice. Še izrazitejši je bil razvoj pri smledniškem gospostvu celjskih grofov. V teku 14. stoletja so ustvarili z nakupovanjem posameznih kmetij in vasi večjo zemljiško posest, ki je imela svoje upravno središče v

Smledniku, nekatere dele pa daleč izven njega. Kljub temu se je posrečilo Celjanom, da so uveljavili višje sodstvo povsod, kjer koli je bila njihova posest. Zato se je ujemal okoliš smledniškega deželskega sodišča z obsegom zemljiškega gospostva. Tako so spadale vasi Britof in Pešata, ki so bile v okolišju kamniškega deželskega sodišča, pod oblast krvnega sodnika v Smledniku. Podobno je bilo s Podrečo in Bregom onstran Save, ki bi morale biti prav za prav v okolišju ljubljanskega (od 1470 goričanskega) deželskega sodišča. Omenjene izjeme so se obdržale do ukinitve deželskih sodišč l. 1811. Ko so prijeli l. 1779 neke tatove v Britofu, jih ni hotel prevzeti smledniški deželski sodnik. Zato je izvedel proces delegirani krvni sodnik v Kranju, toda račun stroškov v znesku 455 gld. 29 kr. so poslali deželskemu sodišču v Smlednik.

Ob koncu srednjega veka se je razvnela še enkrat daljša borba za mejo med deželskosodnimi okoliši Kranja in škofje Loke. Kranjčani, ki so prevzeli upravo kranjskega deželskega sodišča, so si lastili po smrti zadnjega Celjana sodno oblast tudi nad Šmarjetno goro, Sv. Joštom in Besnico tja do Češnjice in Jamnika. Nad 100 let so kljubovali freisinskim škofom. L. 1520 se je zdelo, da so na cilju svojih želja, ko so predlagali deželnoknežji komisarji, naj pripade Kranju sodna oblast nad Stražiščem, Šmarjetno goro in besniško ravnino, toda freisinski škof ni pristal. Šele v dobi gospodarskega zastoja so se poravnali Kranjčani l. 1625 s spretnim freisinskim diplomatom Iv. Jur. Puecherjem in obdržali samo ozek pas od znamenja na vrhu Gašteja preko male Šmarjetne gore do „viseče peči“ v Rakovici.

Višja sodna oblast je torej rasla v posameznih zemljiških gospostvih polagoma in se ni povzpela povsod do najvišje stopnje krvnega sodstva. Tudi okoliši krvnih sodišč so se spreminjali. Zato si ne smemo predstavljati nastoja deželskih sodišč samo iz vidika razpadanja in razkranjanja mejne grofije niti kot zaključene in enotne sodne okoliše. Tako bomo razumeli, zakaj se niso oprli ob reformah Marije Terezije pri razdelitvi dežele v naborne okraje na deželska sodišča, marveč so morali vzeti za podlago cerkveno razdelitev.¹

¹ Prim. L. Hauptmann, Erläuterungen z. histor. Atlas d. österr. Alpenländer I. 4. (Krain) 454 sl.; J. Polec, Kraljestvo Ilirija, Ljubljana 1925, 133 sl.; J. Žontar, Zgodovina mesta Kranja, Ljubljana 1938, 12—28, 74—88, 209, 234 sl.